

B Dijk

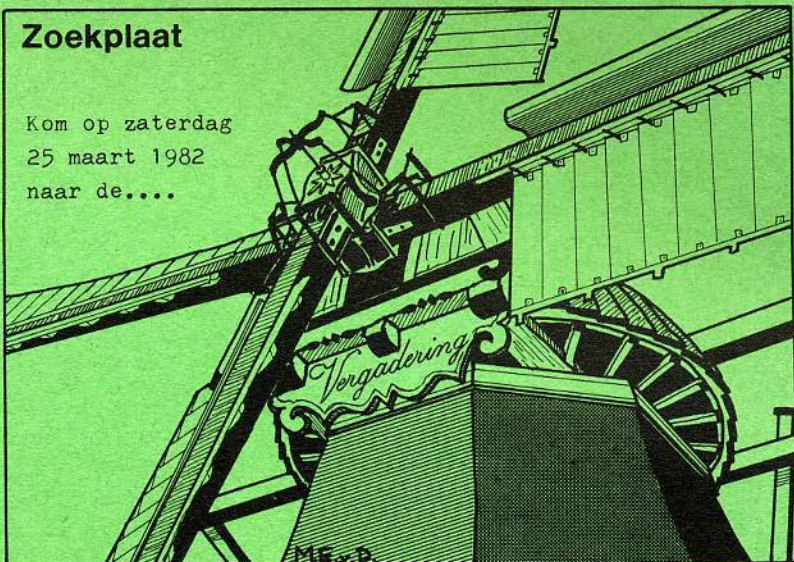


de zelfzwichter ²⁵

1|82

Zoekplaat

Kom op zaterdag
25 maart 1982
naar de....



Bij de voorplaat:

Vakmanschap is meesterschap, want voor dit staaltje van molenbouwkunst nemen wij de pet af voor de molenmakerij Doornbosch te Adorp; die bouwde in 1979-'80 deze open standaardmolen op de vesting van Bourtange als kopie van de molen bij Ter Haar, die zelf vóór 1831 te Bourtange stond. De vesting heeft dus na 150 jaar weer z'n molen terug.

Een uitvoerige artikel over deze bijzondere molen van Bourtange vindt U op pagina 20 e.v. in dit nummer.

(foto: B. Jongsma).

De Zelfzwichter — jaargang 7, nummer 25

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

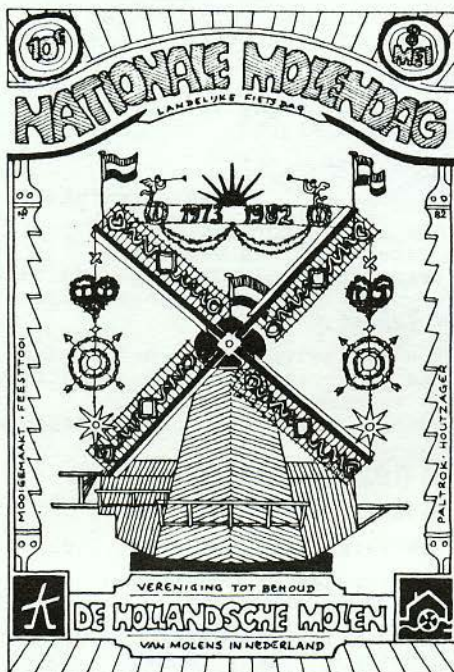
In deze zelfzwichter:

Redactioneel	2
Jaarvergadering 25 maart 1982	3
Jaarverslag Ver. Vrienden van de Groninger Molens	4
Jaarverslag Stichting Groninger Molenvrienden	7
100 ^e vergadering Provinciale Groninger Molencommissie	12
Buitenlandse molens onder handbereik (1)	15
Even een kijkje over de grens	16
De standerdmolen van de 'fortresse' Bourtange	20
Molenpostzegels	25
Over een molenverzameling	26
Wist u dat...	28

de zelfzwichter

Redactioneel

DE 10^e NATIONALE MOLENDAG 8 MEI 1982



In 1982 vieren wij het feit dat voor de tiende keer de Nationale Molendag plaatsvindt. De eerste maal was in oktober 1973 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van "De Hollandsche Molen". Het initiatief werd toen genomen door een paar bestuursleden van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, die zich afvroegen hoeveel molens er nu op één dag tegelijk in Nederland zouden kunnen draaien. Dat bleken er uit een telling na afloop zo'n 300 te zijn. Waaruit wel blijkt dat het idee van een molendag aansloeg, en dat meteen vanaf de eerste keer op een grote medewerking van molenaars en moleneigenaren gerekend kon worden. In de loop van de jaren steeg het aantal deelnemende molens tot ruim 500. In 1973 viel de molendag in oktober, de jaren daarna steeds in mei. En vanaf 1976 viel de molendag samen met de ANWB-Landelijke Fietsdag. Nu ook in 1982. Wij hopen dat er dan op 8 mei 1982 eens een stevige wind staat. Minder leuk voor de fietsers natuurlijk, maar dié zijn afgelopen

jaren steeds in het voordeel geweest! Natuurlijk verschijnt ook voor deze 10^e Nationale Molendag weer een affiche. Het ontwerp is van Nico Weelden uit Delft. Bovenstaand ziet u er een afbeelding van op deze kleine schaal, wat minder gedetailleerd uit de verf komt.

Affiches, folders en stickers zijn nu al leverbaar. De prijs van 1 affiche + 1 sticker + 1 folder, verpakt in een koker, bedraagt f 5,75. Extra affiches f 2,- p.st.; extra stickers f 0,60 p.st. (alles incl. verzendkosten).

Ter gelegenheid van de 10^e Nationale Molendag heeft de werkgroep een serie van 10 stickers laten vervaardigen van alle ontwerpen die in de afgelopen jaren als affiche hebben gediend. Deze serie van 10 stickers kost f 6,- (incl. verzending) en is alleen als serie verkrijgbaar.

Bestellingen door overschrijving op postgiro 2903693 t.n.v. Werkgroep Nationale Molendag, Nic. Beetskade 40, 1817 EB Alkmaar. (uit: 'Molennieuws' nr. 98)



JAARVERGADERING 1982

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

Groningen, maart 1982.

Aan onze leden.

Hierbij hebben wij het genoegen U uit te nodigen tot het bijwonen van de JAARVERGADERING op donderdag 25 maart 1982 in het 'Buurthuis', Linnaeusplein 57 te Groningen. Aanvang 20.00 uur.

1. Opening
2. Ingekomen stukken.
3. Notulen.
4. Jaarverslagen Vereniging en Stichting.
5. Verslag kascommissie. Het financieel overzicht wordt ter vergadering uitgereikt.
6. Vaststelling contributie.
7. Samenstelling bestuur:
aan de beurt van aftreden zijn de heren Brink en van der Horst.
Beiden stellen zich herkiesbaar.
Tegenkandidaten kunnen ter vergadering worden gesteld.
8. 'Molens in Denemarken en Zweden'.
Ons lid P. Groot uit Winsum (Gr.) heeft veel buitenlandse molens bezocht en gefotografeerd. Deze avond zal hij een selectie van dia's vertonen van molens uit genoemde landen en toelichten.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Van harte welkom op onze Jaarvergadering 1982 op donderdag 25 maart 1982 in het 'Buurthuis' te Groningen!



Jaarverslag 1981

VAN HET SECRETARIAAT VAN DE VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS.

Het jaar 1981 is met zorg door ons bestuur tegemoet gezien. Een zorg die werd ingegeven door de algehele economische crisis van ons land.

Daarom is het verheugend te hebben moeten constateren, dat onze vereniging zich ondanks de huidige recessie, nog steeds weet te verzekeren van een toeneming van het aantal leden. Veel verenigingen kampen in deze jaren met een verlies aan leden. In onze vereniging konden wij in het verslagjaar een winst boeken van bijna 50 leden. Het totale aantal leden kwam hierdoor per ultimo december j.l. op 657.

Ook het bestuur van de vereniging was in het verslagjaar weer actief. Er werden 6 bestuursvergaderingen gehouden in "De Loods" te Hoogkerk, met daarnaast de jaarlijkse ledenvergadering op 26 februari 1981 in het "Buurthuis" te Groningen alwaar de heer D.J. Tinga dia's vertoonde van Friese windmolens, eigendom van de heer W.O. Bakker uit Harkstede. En tenslotte was daar nog de najaarsvergadering, welke ditmaal in het Cultureel centrum "De Klinker" te Winschoten op 12 november. Deze leden- en propaganda-avond werd een eclatant succes. De grote zaal was bijzonder goed gevuld met leden en belangstellenden en onze vereniging kon tien nieuwe leden inschrijven! Op deze avond werd o.m. een Engelse film vertoond over de in onze ogen wat merkwaardig aandoende windmolens in Oost-Engeland. Ook toonde de heer Tinga ons een film over de in werking zijnde Zaanse paltrok-molen "De Gekroonde Poelenburg".

EXCURSIE:

Zoals elk jaar is voor onze leden de jaarlijkse excursie een hoogtepunt. Op 12 september werd een tocht georganiseerd naar de Zaanstreek voor een bezoek aan de molens op de Zaanse Schans. Er waren 53 deelnemers, die allen op een geslaagde molentocht kunnen terugzien. Alle lof voor ons bestuurslid de heer B. Dijk, die deze excursies altijd weer zo voortreffelijk weet te leiden.

BEURZEN EN TENTOONSTELLINGEN:

Ook in 1981 liet onze vereniging het niet afweten, om van zich te doen spreken op allerlei beurzen en expositie's. Zo stonden wij van 5-11 maart op de beurs "Zon en Groen" in de Martinihal, en vervolgens waren wij paraat bij de braderie in Usquert op 23 mei 1981. Na de zomer stonden wij van 9-13 september op de beurs "Allerhande" te Zuidlaren en op de 29^e van deze maand waren wij present tijdens een open dag in het Waterschapshuis te Siddeburen. Op 2 november was er veel belangstelling voor onze stand tijdens de Allerheiligenmarkt te Winschoten. En tenslotte presenteerde onze vereniging zich op de beurs "Energie en Isolatie '81", welke plaats vond in de Martinihal op 13-17 november. Ook hier meldden zich nieuwe leden aan!

ANDERE AKTIVITEITEN:

De Nationale Molendag op 9 mei vond plaats voor de 9^e maal. Deze dag stond voor onze provincie in het teken van de vrouw. De officiële opening werd verricht door gedeputeerde mevrouw Ina Martens op "'t Wit Meulentje" (12) te Zuidwolde, alwaar ons bestuurslid mej. Enna H. Berghuis de scepter zwaait. Zij is de eerste en enige vrouwelijke vrijwillige molenaar in onze provincie. In haar toespraak betrok mevr. Ina Martens ook mevr. Dijk, molenaarster van de bekende poldermolen "Eolus" (3) te Aduard. Op die dag waren ruim 40 draaiende molens te zien, dat is dus ruim 50 % van ons gehele molenbezit.

In het vorige verslagjaar konden wij de uitgave aankondigen van een fotoserie van 12 stuks fotokaarten, die serie A werd genoemd. In 1981 verscheen nu ook serie B en C en in het begin van 1982 zal ook de laatste serie D gaan verschijnen. Deze serie's mogen een succes worden genoemd en er is veel belangstelling voor.

Nieuw voor onze vereniging was het uitzetten en organiseren van fietstochten langs molens en andere bezienswaardige objecten. Op 3 oktober voerde de eerste fietstocht langs de molens van Loppersum, Woltersum, Thesinge en Noorddijk, totaal 35 km. Er waren 59 deelnemers en ondanks het koude en winderige weer mag het weer succesvol worden genoemd. Ons bestuurslid, de heer C. Pik, die de organisatie van deze tocht op zich nam, is van plan om dergelijke fietstochten ook in 1982 in andere delen van provincie Groningen uit te zetten.

Onze vereniging was ook weer present op de Landelijke Contactdag, voor de 5^e keer georganiseerd door de grote landelijke molenvereniging "De Hollandsche Molen". Deze dag werd gehouden in het Haagse provinciehuis op 20 november 1981.

Naast lastige en wel eens vervelende zaken, die het bestuur heeft op te lossen, zijn er gelukkig ook heel plezierige gebeurtenissen, waarbij wij de leden kunnen vertegenwoordigen. Zo waren wij aanwezig op 19 november bij de feestelijke uitreiking van het eerste exemplaar van het nieuwste "Groninger Molenboek". Gedeputeerde mevrouw Ina Martens overhandigde het boek aan de vice-voorzitter van "De Hollandsche Molen", Jhr. T.A.J. van Eysinga. De uitgave van dit fraaie boek, geschreven door de heer B. van der Veen Czn., kan een hoogtepunt worden genoemd in de strijd voor het BEHOUD van onze Groninger Molens.

Hoogtepunten voor het bestuur zijn natuurlijk ook het bijwonen van officiële openingen van gerestaureerde molens. O.a. kon het verslagjaar eindigen met de opening op 4 december van de door fa. Doornbosch fraai gerestaureerde koren- en pelmolen "Aeolus" te Adorp (2) van molenaar D. Kruijer. Op 12 december vond de opening plaats van de gerestaureerde (enig in Groningen grondzeilerkorenmolen) "De Hoop" te Kropswolde (52). De eigenaar E.D. Pot, die aangesloten is bij het Ambachtelijke Korenmolenaars-Gilde, zal zijn molen weer voor de warme bakkers draaien. Bij deze restauratie was het molenmakersbedrijf Roemeling en Molema uit Scheemda betrokken.

Het bestuur hoopt van harte, dat de subsidie-kraan voor wat betreft molenrestauraties niet geheel zal worden dichtgedraaid, opdat onze molenmakersbedrijven aan het werk zullen blijven.

DE ZELFWICHTER:

Het orgaan van onze vereniging "De Zelfzwichter" verscheen vier keer per jaar. De lay-out werd verbeterd en het werd mogelijk gemaakt om ook foto's af te drukken. Bestuursleden en ook enkele leden hebben hun best gedaan om een leesbaar en interessant blad uit te kunnen brengen.

De redaktie, bestaande uit de heren B. Jongsma en D.J. Tinga (beide Groningen) werd uitgebreid met de heren H. Berends (Sebaldeburen) en M.E. van Doornik (Rasquert).

BESTUURSSAMENSTELLING:

Aan het einde van 1980 was door het vertrek van de heer H. Epskamp naar Arnhem een vacature ontstaan, die werd opgevuld door de heer C. Pik. Tevens was aan de beurt van aftreden de heer H.L. Schreuder, deze stelde zich herkiesbaar, wat door onze leden werd gewaardeerd. Het bestuur was hiermede in het verslagjaar dus weer compleet met 11 personen.

Het huidige bestuur bestaat uit:

T. de Jong	Hoogkerk	- voorzitter;
C.E. van der Horst	Scheemda	- secretaris;
J. van Dijk	Groningen	- penningmeester;
L.H. Brink	Haren	- tweede secretaris;
B. Dijk	Aduard	- technisch adviseur;
mej. Enna Berghuis	Groningen	- bestuurslid;
B. Jongsma	Groningen	- redaktie "De Zelfzwichter";
D.J. Tinga	Groningen	- redaktie "De Zelfzwichter";
C. Pik	Hoogkerk	- bestuurslid;
H.L. Schreuder	Groningen	- bestuurslid;
H. Walstra	Hoogezand	- bestuurslid.

VRIJWILLIGE MOLENAARS:

Op 21 maart 1981 vond onder leiding van instrukteur B. Dijk een excursie plaats voor vrijwillige molenaars en voor hen, die in opleiding waren. Er waren 13 deelnemers, die verschillende Noordhollandse molens hebben bezocht. De deelnemers hadden veel gehoord en gezien en keerden voldaan naar Groningen terug. De heer Dijk brengen wij hier gaarne onze hulde voor de voortreffelijke begeleiding en organisatie van deze en andere molen-tochten!

Op 8 oktober 1981 vonden de examen plaats voor de vrijwillige molenaars, ditmaal op de molen "De Hoop" (114) te Garsthuizen. Er waren drie geslaagden t.w. de heren B. Bosma (Groningen), M. de Vries (Leeuwarden) en A.F. Zwart (Den Ham, Gr.). Vanuit dit verslag van harte proficiat voor deze heren! Voor elk van hen is inmiddels een molen gevonden en wij hopen dat zij op hun molens op vrije dagen hun wieken dikwijls door de lucht zullen laten klieven.

VOORUITZICHTEN 1982:

Van C.R.M. moet worden gevreesd dat wij minder van deze kant

kunnen verwachten. De economische crisis, waarin ons land ver-keert, zal Monumentenzorg zeker niet onberoerd laten. Wij prijzen ons gelukkig, dat ons ledenbestand nog steeds stijgende is. Uw hulp hebben wij hard nodig en wij danken u daarvoor! Mogelijk kunt u ons helpen bij het werven van nieuwe leden. Die hulp zou van harte welkom zijn, want ieder nieuw lid betekent, dat wij weer wat langer kunnen genieten van onze unieke Groninger molens!

Scheemda, januari 1982.

C.E. van der Horst
(secretaris)

Jaarverslag 1981



VAN HET SECRETARIAAT VAN STICHTING GRONINGER MOLENVRIENDEN.

STATUTEN:

De wijziging van de statuten, waarover in het voorgaande jaarverslag werd geschreven, kreeg zijn beslag bij akte d.d. 12 maart 1981 van notaris mr. T.H. ten Have.

BESTUURSSAMENSTELLING:

Gevolg gevende aan onze uitnodiging wees de Molenstichting Hunsingo & Omstreken de heer

R.J. Clevering aan als haar vertegenwoordiger in ons bestuur. De samenstelling werd daarmee als volgt:

T. de Jong	Hoogkerk	- voorzitter;
B. Jongsma	Groningen	- eerste secretaris;
J. van Dijk	Groningen	- penningmeester;
B. Dijk	Aduard	- technisch adviseur;
L.H. Brink	Haren	- tweede secretaris;
W.O. Bakker	Harkstede	- bestuurslid
R.J. Clevering	Eenrum	- afgevaardigde M.H. & O.

FINANCIËLE STEUN:

Met Gedeputeerde Staten der Provincie Groningen werd een beleidsplan 1982-1986 overeengekomen. In dit plan is een toenemende provinciale subsidie voorzien, welke dan verband houdt met de uitbreiding van ons molenbezit en toenemende activiteiten. Wij zijn erg erkentelijk voor dat dankzij dit plan een goede basis voor het beleid wordt geboden. Ook ondervinden wij steun van talrijke Groninger gemeenten, die ons jaarlijks een bedrag toezenden.

SAMENWERKING MET DE PLAATSELIJKE MOLENSTICHTINGEN:

Wij stelden een werkwijze op voor "de overkoepelende functie". Dit houdt in een goede samenwerking met de meer regionaal werkende molenstichtingen en het hanteren van een verdeelsleutel. Deze verdeelsleutel komt aan bod bij financiële tegemoetkoming voor molens van de meer regionaal werkende stichtingen, wanneer zij daartoe een aanvraag doen.

VERHOUDING MET DE PROVINCIALE GRONINGER MOLENCOMMISSIE, HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS EN DE VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS e.a.:

De voorzitter van de Provinciale Groninger Molencommissie, gedeputeerde mevr. Ina Martens, besteedde speciale aandacht aan de Nationale Molendag op 9 mei 1981, waarbij onze medewerking werd ingeroepen.

De start voor die dag werd gegeven door de vrijwilligster Enna Berghuis, die "haar" molen 't Wit Meulentje (12) te Zuidwolde als eerste in beweging zette. Volgens afspraak werd dat voorbeeld gevolgd door de beroeps- en vrijwillige molenaars. Een vijftigtal molens draaiden; het aantal bezoekers aan de molens bereikte een record.

De samenwerking met de andere genoemde instanties was onveranderd goed. De Vereniging Vrienden van de Groninger Molens zag haar ledental groeien tot ruim 600. Het verenigingsorgaan "De Zelfwichter", tevens mededelingenblad voor onze stichting, verscheen vier keer per jaar.

Veel mensen uit de molenwereld waren in de vergaderzaal van Gedeputeerde Staten op 19 november bijeen. Toen vond de officiële uitreiking van het eerste exemplaar van het Groninger Molenboek plaats.

Ook in 1981 hadden wij meermalen contacten met gemeenten, zoals hieronder bij diverse molens nader blijkt, alsmede met waterschappen vooral wanneer het ging om het aanstellen van vrijwillige molenaars of over mulderswoningen bij watermolens. Onze stichting was vertegenwoordigd op de jaarvergadering van "De Hollandsche Molen" op 28 februari, bij de oprichting van een molenmakersvereniging op 28 oktober en op de contactdag voor Nederlandse moleninstanties te Den Haag op 20 november.

Ook nam een van onze bestuursleden deel aan een bijeenkomst van het Samenwerkingsverband Lauwerszee, waarbij wij zijn aangesloten. Het werkterrein van het verband en het onze raken elkaar echter maar in zeer geringe mate.

WINDBELEMMEERING BIJ MOLENS:

Onze stichting blijft - waar dat nodig is - de aandacht vestigen op windbelemmering door opgaande, nabije beplantingen. Dit geluid vindt gehoor. Voor de molen "Joeswert" (35) te Feerwerd - een ambachtelijke korenmolen - kunnen maatregelen, die aanvullend zijn op het knotten van populieren rondom het sportterrein aldaar van de zijde van de gemeente Ezinge en de Provinciale Waterstaat tegemoet worden gezien.

Ook stelt de Provinciale Waterstaat zich positief op bij het binnen beperkte hoogte houden van de beplanting van de Eemshavenweg nabij de "Krimstermolen" (9) te Zuidwolde en de "Wilhelmina" (87) te Noorderhoogebrug.

DIVERSE MOLENS: (de nummering is die van het Groninger Molenboek)

1. Koren- en pelmolen te Wetsinge

De eigenares E. Offeringa's Gortproduktenfabrieken B.V. te Groningen had voor deze molen een sloopvergunning (...)

... aangevraagd. Na een tweetal besprekingen met de heer E. Offeringa werd een begroting aangevraagd aan een molenmakerij. Op basis van deze begroting werd aan de desbetref-

- fende instanties subsidies gevraagd voor een restauratieplan.
2. Korenmolen "Aeolus" te Adorp,
eigenaar D. Krujer. De officiële opening op 4 december werd ook door ons bijgewoond.
 3. Watermolen "De Eolus" te Aduard,
eigenaar het Waterschap Westerkwartier. Dit is de enige molen, die zijn oorspronkelijke polder onveranderd met uitsluitend de windkracht bemaalt.
De mulderswoning is een probleem. Het Waterschap wil de woning liever voor "een redelijke prijs" verkopen dan tot renovatie over te gaan. Inmiddels moet worden gesteld dat de woning niet meer redelijkerwijs bewoonbaar is. We zullen op dit onderwerp verder met het Waterschap moeten overleggen. Wij achten het belangrijk, dat mulderswoningen bij watermolens zoveel mogelijk blijven bestaan; uit historische overwegingen maar ook voor het belang van de molen.
 7. Koren- en pelmolen "De Jonge Hendrik" te Den Andel,
eig. de gemeente Baflo. Met de burgemeester werd overleg gevoerd over de mogelijkheden ten aanzien van het toekomstige beheer van deze beroemde pelmolen.
 18. Korenmolen "Ceres" te Spijk,
eig. de familie Keizer. Samen met de Provinciale Groninger Molencommissie en het muldersechtpaar Keizer werd met de burgemeester van de gemeente Bierum overleg gevoerd over eventuele aankoop en toekomstig onderhoud van deze belangrijke dorpskorenmolens. Dit leidde in december tot een voorstel van B. & W. tot het in beheer stellen aan onze stichting, een jaarlijkse tegemoetkoming in het onderhoud van f 5000,- en het overnemen van de molen in eigendom. Vooral de aankoopprijs ad f 1,- geeft aanleiding tot verder overleg. Gunstig is dat de heer R. Keizer als molenaar beschikbaar blijft.
 20. Houtzaagmolen te Bovenrijge,
eig. onze stichting. Volgens ons plan zal deze molen op schuur worden herbouwd te Ten Boer aan de Damsterdiep o.z. Met de eigenaar van het beoogde perceel van 30 x 45 m., de heer J.R. Rubingh, kwamen wij in principe een aankoop overeen. In de koopprijs is ons subsidie door het Anjerfonds toegezegd. Om dit monument te mogen herplaatsen en -bouwen vroegen wij een jaar geleden een ontheffing ingevolge artikel 14 van de Monumentenwet aan bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Deze ontheffing kwam nog juist in het verslagjaar binnen. Vanwege de strenge beperkingen bij het beschikbaar stellen van subsidies zal de herbouw geen eenvoudige zaak zijn. In dit verband gingen we mogelijkheden na tot gehele of gedeeltelijke overschakeling van de toekomstige werkzaamheden naar activiteiten van molenvrienden.
 21. Langelandster Watermolen te Garmerwolde,
eig. het Waterschap Hunsingo. Met Hunsingo kwamen we overeen dat wij deze zeer vervallen molen zullen conserveren met

onduline-platen, op ongeveer dezelfde wijze als met nr. 141 is geschied.

27. Houtzaag-, koren- en pelmolen "Fram" te Woltersum,

eig. gemeente Ten Boer. Wij financierden de aankoop van een zaagslijpmachine (f 2500,- excl. BTW). De slijpmachine is van een zeldzaam geworden type, dat juist voor het onderhavige model zagen werd gebruikt.

32. De korenmolens "De Lelie" te Eenrum en

34. "De Vier Winden" te Pieterburen.

De overdracht van deze twee korenmolens van de gemeente naar onze stichting kreeg in 1981 in principe zijn beslag. Ook hier zijn "de gebruikelijke voorwaarden" van toepassing, die in de eerste plaats inhouden een waardevaste jaarlijkse tegemoetkoming van f 5000,- per molen, om het onderhoud zo goed mogelijk in stand te kunnen houden.

In onze opdracht maakte de oud-molenmaker Chr. Bremer een nieuw gebeeldhouwde baard voor "De Lelie", die in 1980-'81 een restauratie onderging.

35. Koren- en pelmolen "Joeswert" te Feerwerd,

eig. Molenstichting De Meeuw en Joeswert. In februari verleenden we medewerking aan de ambachtelijke molenaar Rolf Wassens bij het uit- en inhijzen van maalstenen. Hierbij stortte een maalsteen neer. Een defect aan het nieuw aangeschafte hijswerktuig was daarvan de oorzaak; de schade (o.a. vernielde zoldervloeren - red.) bedroeg ruim f 10.000,-. Op grond van overleg met de verzekeringsmaatschappij lieten wij de schade zo snel mogelijk herstellen. Helaas talmt de maatschappij met het uitkeren van het schadebedrag. Zij tracht de verantwoordelijkheid over te hevelen van de importeur van het werktuig naar de plaatselijke leverancier.

39. Poldermolen "De Helper" bij Haren,

eig. het Meerschap Paterswolde. Deze molen krijgt een functie in het bemalen van de oeverlanden van het meer. De vrijwillige molenaar kan echter niet een perfecte bemaling garanderen; hij heeft elders een vaste werkkring. Wij adviseerden het Meerschap een afzonderlijk gemaaltje te maken.

52. Korenmolen "De Hoop" te Kropswolde,

eig. E.D. Pot. De officiële opening op 12 december werd ook door ons bijgewoond. De beroepsmolenaar heeft deze korenmolen-grondzeiler (enig in de provincie Groningen) als produktiemolen in gebruik genomen.

62. Korenmolen te Molenrij.

De gemeente Kloosterburen heeft een plan opgesteld om weer te komen tot een korenmolen te Molenrij, waarvoor wij met het gemeentebestuur overleg hebben gepleegd over de mogelijkheden daartoe. (De molen van Molenrij brandde in 1955 af - red.)

66. Koren- en pelmolen "De Zwaluw" te Zuurdijk,
 eig. De Hollandsche Molen. Als beheerders van deze molen stelden wij De Hollandsche Molen er desgevraagd van op de hoogte welke gebreken moesten worden verholpen, om de maalkundigheid van "De Zwaluw" te verbeteren of in stand te houden.
83. Koren- en pelmolen "De Noordstar" te Noordbroek.
 De molenaar P.A. Begeman wenste zijn molen met huis te verkopen. Aanvankelijk was de gemeente Oosterbroek gegadigde. In dat stadium vond overleg met de Provinciale Groninger Molencommissie en met ons plaats. In november werd de molen met woning evenwel aangekocht door een particulier.
87. "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug,
 eig. Molenstichting Hunsingo. Wij wisselden met de Molenstichting Hunsingo van gedachten over de toekomstige functie van deze hoge korenmolen en het mogelijk aantrekken van een (vrijwillige) molenaar.
- . Molens in de gemeente Slochteren,
 eig. De Slochter Molenstichting, die een zestal molens bezit. Dit bezit verschaft zorgen die zij als te moeilijk ondervindt. Met onze stichting vond overleg plaats, dat uitmondde in het mogelijk overnemen van de (onderhouds)zorgen, gepaard gaande met het (gedeeltelijk) overnemen in bezit of beheer. De restauratie van de korenmolen Stel te Harkstede (97) moest wegens vertraagde subsidietoezegging worden uitgesteld. Daarom werd het wenselijk bevonden verder verval van deze molen te behoeden door het plaatsen van een noodkap. Wij verklaarden ons bereid deze noodkap te voorfinancieren.
122. Watermolen "Goliath" in de Eemspolder,
 eig. gemeente Hefshuizen (toen Uithuizermeeden - red.). De bij deze molen behorende mulderswoning, die in ons bezit is, kreeg nog geen vaste bewoner(s). Met het oog op voortgaande vernielingen aan molen en woning werd besloten te trachten de woning meer geregeld bewoond te krijgen. De gemeenteraad van Hefshuizen besloot op 10 december de "Goliath" aan onze stichting te verkopen voor f 1,- onder verdere voorwaarden, waaronder een tegemoetkoming van f 5000,- per jaar voor onderhoud.
123. Lesmolen "De Onderneming" te Vierhuizen,
 eig. onze stichting. Ook in het verslagjaar onderging de toestand van onze lesmolen verdere verbetering. Voor herstel muurwerk en wat molenmakerswerk werd gebruik gemaakt van de subsidieregeling "Klein-Herstel Monumenten".
141. De watermolen van de voormalige Zwakkenburger- en Ellertsvelderpolder te Niezijl,
 eig. het Waterschap Westerkwartier. De lezers van het nieuwe Groninger Molenboek zien, dat deze molen door onze onderhoudsploeg geconserveerd werd in juni 1981.

BESTUURSVERGADERINGEN:

In het verslagjaar hield het bestuur in goede sfeer zijn 24^e tot en met 29^e vergadering. Deze vergaderingen werden gehouden in "De Loods" te Hoogkerk.

Groningen, januari 1982.

B. Jongsma
(eerste secretaris)

100^E vergadering Provinciale Groninger Molencommissie



Op 23 juni 1949 hield de Provinciale Groninger Molencommissie haar eerste vergadering. Op de ochtend van 25 februari 1982 zat de 100-ste er op. Aan dit jubileum werd aandacht geschonken. In de kleine kantine van het gebouw Provinciale Diensten aan de Eendrachtskade te Groningen vond daartoe een bijeenkomst plaats. Aanwezig waren alle leden van de Commissie en diverse genodigden.

Dat waren vooral bestuursleden van Groninger Molenstichtingen, provinciale ambtenaren betrokken bij monumenten- en molenzaken, leden van onze vereniging en de pers.

De voorzitter van de Provinciale Groninger Molencommissie, mevrouw Ina Martens, gaf in haar toespraak eerst een terugblik.

Op 15 dec. 1948 stelde de directeur van de Provinciale Planologische Dienst - de heer ir. J. Dieperink - aan het provinciaal bestuur, voor een provinciale molencommissie op te richten, die zich onder meer bezig zou kunnen houden met de inventarisatie van de Groninger molens, het opstellen van herstellbegrotingen voor belangrijke gevallen en voorstellen te doen aan subsidiegevers. Inderdaad besloten Gedeputeerde Staten tot de oprichting van de Provinciale Groninger Molencommissie.

Het voorzitterschap kwam in handen van gedeputeerde J. Tuin, de latere burgemeester van Groningen. Secretaris werd de heer Dieperink. De Commissie werd verder samengesteld uit vertegenwoordigers van de Provinciale Waterstaat, later ook de Rijks-waterstaat, de Groninger Waterschapsbond, de vereniging "De Hollandsche Molen", de Dienst Landinrichting. De heer B. van der Veen Czn. woonde als vertegenwoordiger van "De Hollandsche Molen" de eerste vergadering bij. Dat kan ook nog gezegd worden van de tegenwoordige secretaris - de heer B. Jongsma - die toen assistent was van de heer Dieperink. De heer Van der Veen Czn. is met zijn 90-jarige leeftijd de nestor van de Commissie. Een lid, dat in 1949 op persoonlijke titel werd benoemd, was de heer Johan Dijkstra, kunstschilder te Groningen.

Inderdaad ging de Molencommissie spoedig over tot inventarisatie van de bestaande Groninger Molens. Dat waren er toen 147. Ze worden stuk voor stuk beschreven in het Groninger Molenboek, dat de Molencommissie op 19 november 1981 liet verschijnen (uitgeverij Wolters Noordhoff/Bouma's Boekhuis B.V. te Groningen).

Eerder - in 1958 - verscheen het veel minder uitgebreide boek

Molencommissie 100 keer bijeen

De Provinciale Groninger Molencommissie vergaderde gistermorgen voor de 100-ste keer. Ter gelegenheid van dit jubileum kreeg de bijeenkomst na afloop een feestelijk tintje, met een vertoning van de film De Krimstermolen van de Groninger amateur-filmer Derk Jan Tinga. Deze molen werd enkele jaren geleden afgebroken en herbouwd in Zuidwolde. "We werken met verschillende potjes voor werkloosheidsbestrijding en monumentenzorg, maar deze film heeft mij duidelijk gemaakt dat je met monumentenzorg heel wat mensen uit de WW kunt houden," constateerde Ge-deputeerde Ina Martens, voorzitter van de commissie, na afloop.

De Provinciale Groninger Molencommissie vergaderde voor het eerst op 23 juni 1949. De oprichting was een initiatief van de toenmalige directeur van de Provinciale Planologische Dienst, ir. J. Dieperink. Doel van de molencommissie was inventarisatie van de Groninger molens, het opstellen van herstelbegrotingen en het doen van subsidievoorstellen. De Hol-

landsche Molen stuurde als vertegenwoordiger B. van der Veen Czn naar de eerste vergadering; anno 1982 is deze, op 90-jarige leeftijd, nog steeds nauw betrokken bij het werk van de commissie. Ook de tegenwoordige secretaris, de heer B. Jongmsma, was er vanaf 1949 bij.

Het aantal molens in de provincie liep gedurende het bestaan van de commissie terug van 147 tot 82. Vooral omdat subsidiemogelijkheden gering waren, werd vele keren geadviseerd de gevraagde sloopvergunning te verlenen. "En als we niet oppassen, gaan we nu weer dezelfde kant op," waarschuwde Ina Martens. Maar er werden ook resultaten bereikt. De meeste dorpskorenmolens werden gemeentelijk bezit en de restauratiesubsidies gingen omhoog. Er werden in de provincie vijf molentichtingen opgericht en er kwamen steeds meer molenvrienden. Ook de belangstelling voor het molenaarsvak groeide. Met als zichtbaar resultaat tientallen draaiende molens tijdens de Nationale Molendag 1981.

Ook de pers besteedde aandacht aan onze bijzondere gebeurtenis op 25 februari '82.

(N.v/h N.)

Het is dus duidelijk, dat in het begin van het bestaan van de Molencommissie veel molens zijn verdwenen. Inderdaad werd vele keren geadviseerd de gevraagde sloopvergunning te verlenen. Vooral omdat de subsidiemogelijkheden toen nog geringer waren, werd vaak geen andere mogelijkheid gezien.

Natuurlijk vonden er ook restauraties plaats. Vele tientallen. Vooral voor het bevorderen van restauraties benoemde de Molencommissie uit haar midden een technische commissie. Daarbij maakten de oud-molenmakers J. Wiertsema (1949-1953) en R. Streuper (1955-1967) zich verdienstelijk. Later werd veel bijstand ondervonden van een technische kracht van "De Hollandse Molen". Zo omstreeks 1970 ging de Rijksdienst voor de Monumentenzorg meer rechtstreeks actief worden door middel van rayonopzichters, hetgeen het technische werk van de Molencommissie in een nieuwe positie bracht.

Er was dus in het begin van het bestaan van de Groninger Molencommissie een teruggang in het molenbestand, hier en in overig Nederland. Hierin kwam verbetering. O.a. vonden wij bij gemeentebesturen vaak een goed oor om in het belang van de molens iets te doen. De meeste dorpskorenmolens werden gemeentelijk bezit. Restauratiesubsidies werden procentueel verhoogd. De bijdrage van de provincie Groningen ging met ingang van 1969 van 10 % naar 20 %. In 1961 werd - mede op aandrang van de Groninger Molencommissie - een landelijke subsidieregeling voor het jaarlijkse onderhoud ingevoerd. Ook stimuleerde de Molencommissie

het oprichten van molenstichtingen. Vijf streekgewijs werkende molenstichtingen kwamen in deze provincie tot stand.

Mevrouw Ina Martens stelde vast dat de ontwikkeling ten goede was niet mogelijk geweest zonder de toegenomen en nog toenemende belangstelling voor de wiekendragers. Er kwamen steeds meer molenvrienden, ook in Groningen. In 1973 werd de "Vereniging Vrienden van de Groninger Molens" opgericht; het ledental bedraagt nu 657. Uit die vereniging kwam voort de "Stichting Groninger Molenvrienden". De Molencommissie onderhoudt de hechte contacten onder meer door het uitwisselen van bestuursleden. Bijzonder gunstig is ook de ontwikkeling, dat vele molenliefhebbers zich door genoemde vereniging willen laten opleiden tot vrijwillig molenaar.

Vroeger waren gerestaureerde molens vaak tot rust gedoemd. Dat dat nu anders is geworden, blijkt vooral op de tweede zaterdag in mei, als de Nationale Molendag wordt gevierd. In 1981 draaiden toen meer dan de helft van de Groninger Molens. Gelukkig zijn daarbij ook molens, die gedraaid worden door een ambachtelijke molenaar. De benutting van de windkracht en de maalprodukten hebben herwaardering gekregen.

Uiteraard is de huidige samenstelling van de Molencommissie een andere dan die van de begintijd. Zij werd uitgebreid met vertegenwoordigers van gemeentebesturen, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de afdeling Welzijnszaken van de Provinciale Griffie en van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. De voorzittershamer bleef steeds in handen van een door het provinciaal bestuur aangewezen gedeputeerde, tegenwoordig mevrouw Ina Martens.

Mevrouw Martens verzekerde tenslotte, dat zij het molenwerk in de provincie Groningen met belangstelling zal volgen, ook bij een eventuele beëindiging van haar huidige functie. Daarna werd vertoond door de heer Derk Jan Tinga de film van de verplaatsing en wederopbouw van de "Krimstermolen" te Zuidwolde. Deze film, gemaakt door Tinga, werd zeer gewaardeerd.



... herleving van het oude molenaarsvak ...

B. Jongsma.

Buitenlandse molens onder handbereik (1)

door W.O. Bakker te Harkstede.

Verschillende van onze molenvrienden beschrijven molens over de grens, maar dan nogal ver weg.

T. de Jong was in het molenmuseum te Gifhorn (Dld.) en Chr. Bremer bezocht er een in Canada.

Nu wil ik de aandacht vestigen op molens, die u in één dagtocht kunt gaan bekijken.

Ostfriesland is velen uwer min of meer bekend met zijn grote molens met zelfkruiging.

Maar iets verder naar het zuiden ligt, ten oosten van Ter Apel een uniek mooi gebied, de zg. "Hümmling". U vindt er heuvels met vergezichten, bossen, kleine stroompjes en zeer bijzonder, heel veel hunebedden. Het is er op vele plaatsen erg stil; het gebied is dunbevolkt en op uw tocht kunnen verschillende molens bekeken worden.

Als men bij Bellingwolde de grens passeert kan PAPENBURG bezocht worden. Even ten oosten van de kerk aan de zg. "Wiek" is hier, in 1965 opgebouwd, de standermolen uit Niederlangen. Het merkwaardige is hier, dat de molen andersom is opgehekt en tegengesteld draait. Een zeer vreemd gezicht voor molenkenners. Ook de standermolen uit Oberlangen, nu bij MÜNSTER staande, is zo gebouwd.

U moet dan richting Börger en Sögel rijden en is midden in de "Hummling". De hunebedden zijn niet zo goed aangegeven als in Drenthe, maar toch staan er bordjes langs de weg. Veel treft men aan bij Stavern en Birsen even ten noordoosten van Meppen.

Een zeer merkwaardige molen treft men aan tussen HÜVEN* en Lähden. Gelegen in een schitterende bosrijke omgeving, stroomt hier de Mittel-Radde. Deze dreef vroeger de oude watermolen, de "Hüvener Mühle" aan. Een oud vakwerkgbouwtje met pannendak,

*) Over deze zogeheten watervluchtmolen leest men ook het ir. F. Stokhuyzen's boek "Molens", pag 49 - red.



De watervluchtmolen van Hüven.

waarbovenop een klein zeskante windmolen staat met stelling. Opzij een groot houten onderslagrad. Hier kon vroeger zowel met water- als met windkracht gemalen worden. De windmolen is met spaan (= schaliën) bekleed en heeft twee goede houten zeilroeden. Helaas is de sleutel niet bij het nabij gelegen café-pensionbedrijf te krijgen, zodat ik deze interessante nog nooit vanbinnen heb gezien.

Volgens het boek van Kleeberg is de windmolen in 1802 op de oude waterradmolen gebouwd en stond hij sinds 1898 zonder roeden. In 1957 werd het geheel gerestaureerd, maar door verbeteringen aan de Mittel-Radde heeft de molen weinig water meer.

Ten westen van de Eems werd kortgeleden de vervallen bergmolen aan de weg van ALTHAREN naar het noorden keurig gerestaureerd; een bedrijf is er echter niet meer.

Een mooi gelegen molen staat op een hoge heuvel bij HILTER, even ten oosten van de Eems bij Lathen. Vroeger eenzaam gelegen met een oud boerderijtje in de nabijheid. Nu is hier echter een zg. "Naturpark" met veel vrijlopende dieren en het boerderijtje is nu een nieuw café-restaurant. De molen is een interessante oude grondzeiler, ook met spaan bekleed.

Dit zijn enkele van de laatste molens in dit gebied, dat zeer de moeite waard is om eens te bezoeken. Een volgende keer zal ik u nog enige tips geven.

Harkstede, januari 1982

Deze volgende artikel van Van Doornik sluit prachtig aan die van de heer W.O. Bakker, omdat het voor een groot deel plaatsvindt in het Duitse Münsterland, die grenst aan Hümmling. Dit mag een toeval genoemd worden. (red.)

Even een kijkje over de grens.

door Martin E. van Doornik te Rasquert.

Niet alleen over de Gronings-Duitse grens vindt men mooie molens, maar zuidelijker kan men ze ook vinden tot onder de Achterhoek.

Terugkerend van mijn fietsvakantie door Harz, Sauerland en een klein stukje D.D.R., in augustus 1980 kwam ik in SCHERMBECK (ten zuiden van Winterswijk over de grens), waar een oud wateradmolen staat met helaas door roest in zeer slechte staat verkerende ijzeren rad; het betreft hier een middenslagmolen. Het gebouwtje voert Schermbeck ook in haar gemeentewapen.

Zes kilometer noordelijker in ERLE staat een merkwaardige, maar gave beltmolen, hoewel de belt half afgegraven is. Met een dichtgemetselde inrijdeur. In tegenstelling tot Nederland is al



De molen van Erle.
(foto links)

het houtwerk niet geveerd. De molen heeft de bijzonderheid dat de houten roeden zg. borstroeden zijn: korte houten roeden (oplangers) steken door de askop. Op die 'borsten' zijn aan weerskanten twee verlengstukken aangebracht, die oudhollands zijn opgehekt, gawe zeildoeken aanwezig.

Door een aanbouw van een bedrijfsgebouw (en dat voor een grondzeiler!) kan de molen niet helemaal rondom gekruid worden cq. zijn wieken laten draaien. In de achterkeuvelens zit alleen een tandwiel tussen verlengde voeghouten, wat eens een windroosstoel (zelfkruiging) was. De romp is rond, van baksteen, met wit omlijste ramen. De kap is bekleed met houten schaliën.

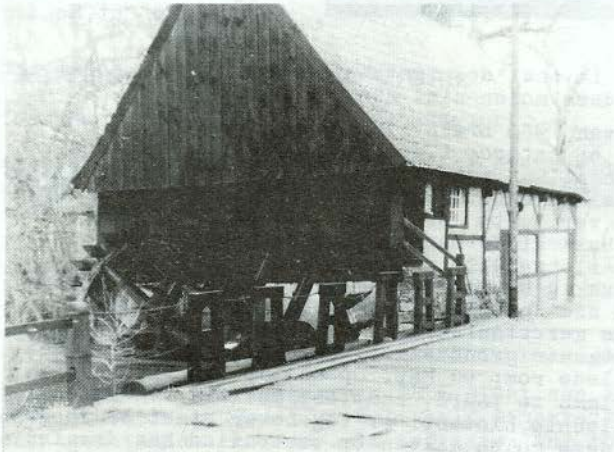
Jammer genoeg moest ik snel doorfietsen naar Deventer, zodat ik het gaande werk in deze molen niet kon bekijken.

In de laatste week van 1980 bracht ik met een groep jongeren door in een kasteel bij Lattrop (Twenthe), gezellig Kerstfeest vieren. Wij hebben nogal wat wandelingen in de omgeving gemaakt. LATTROP heeft een helaas bouwvallige stellingmolen zonder kap, met daarbovenop een verlichte kerstboom. Een gelijksoortige 'doofpot' of 'peperbus' vindt men ook in het nabijgelegen DENEKAMP met op het rietgedekte molenlichaam in reliëf het jaargetal 1957. Gelukkig heeft Denekamp verder wel twee fraaie molens, ongetwijfeld niet onbekend bij onze Groninger molenvrienden. De onlangs gerestaureerde - het betreft een zg. Rabobankmolen - achtkante grondzeiler "St. Nicolaas" heeft met houten schaliën beklede romp en kap. Op de kap een vindvaan in vorm van 'n sinterklaas te paard, compleet met staf en mijter... Maar met een zeer slechte biotoop: er tegenover staat een hoge melkfabriek, zodat deze molen alleen op oostenwind kan draaien.

De andere molen van Denekamp is de bekende waterradmolen van "Singraven", te bekend om verdere beschrijvingen op papier te zetten. Hij dateert uit 1544 en een van zijn drie grote onderslag-raderen drijft een houtzagerij aan.

Op Oudejaarsdag 1980, met regen en stormachtig weer, fietste ik terug naar huis in Den Andel (145 kilometer, ik woonde toen nog tegenover "De Jonge Hendrik", maar nu in Rasquert) vanuit Lattrop.

Vlak over de grens, in het Duitse dorpje LAGE is ook een (kleine) onderslag-waterradmolen te zien, met brug en schuifhekken van het Singraven-type. Hoewel het water onder de twee raderen stroomde, stonden ze stil. Een lichte duw aan een rad was voldoende om hem op een aarzelende manier te draaien. Het pittoreske molengebouwje in vakwerk-stijl herbergt interessante gaande werken: twee koppels maalstenen en een kollergang!



Niet ver vandaan ligt UELSEN met een bovenslag-waterradmolen en een natuurstenen grondzeiler.

Dat een bovenslag-waterradmolen meer rendement geeft dan bij een onderslag, heb ik hier zelf kunnen constateren. Een goot van nog geen halve meter breed met 1 cm. water is,

De waterradmolen van Lage (Dld.)



Molen "St. Nicolaas" te Denekamp.

afkomstig uit een stuwvijver, voldoende om zo'n rad snel te doen draaien. Weliswaar losgekoppeld van het gaande werk. Het verval bedraagt hier 3½ meter. Op de as van de rad zit binnen een groot aswiel met haakse kammen, die een schijfloop aandrijft met verticale spil naar boven, slechts één koppel maalstenen.

Op de muur van de molen is een koperen plaquette bevestigd, waarop staat te lezen:

W A S S E R M Ü H L E

"Die Uelsener Wassermühle wurde nach dem Vorbild der früheren obenen Fallmühle, die 1953 abgerissen wurde, im Jahre 1977 wiedererrichtet. Das Alter dieser Fallmühle läßt sich nicht genau feststellen. Sicher ist jedoch, daß sie bereits 1852 etwa an dieser Stelle stand. Sie befand sich wie 2 weitere Uelsener Mühlen im Besitz des Fürsten zu Bentheim und Steinfurt."

Een paar honderd meter verderop, heuvelopwaarts, staat een ronde stenen grondzeiler. Nog nooit eerder een romp gezien, die geheel uit (Bentheimer) natuursteen bestaat.

De wieken zaten in vreugdestand. De kap, bekleed met roodbruin dakleer, bezit slechts één (korte) spruit; de staart rust daarom met een soort blok glijhoutje op de romp, bijna 3 meter boven de grond. De kruirad is verdwenen, doch merkte ik dat het glijhoutje vroeger tijdens het zovele verkruien diepe sporen in de romp heeft uitgesleten.

De houten roeden, die oudhollands zijn opgehekt, zijn niet licht gebogen maar kaarsrecht. Op het eerste gezicht bestaan de roeden uit één stuk balk elk, doch oplettende ogen verraden drie stuks, door een bepaalde houtverbinding aan elkaar bevestigd tot een gladde roede. Vangstok ontbreekt.

Van de binnenroede ontbreken de wiggen in de askop, wat zo gevaarlijk schommelt bij zo'n harde wind. De onderste wiek hangt tot 2½ meter boven de grond ...afgezaagd ter voorkoming van eventuele ongewenste klimpartijen of vernielingen.

De nog aanwezige kruipaaltjes zijn eigenlijk grote stenen met ijzeren ringen.

De Uelsener molen verkeert helaas in vervallen staat. Bouwjaar onbekend, "aber nicht später als 1779" en "außer betrieb in 1928 und renoviert 1958".

Boven de noorddeur (er is dus ook een zuiddeur) is te bewonderen een prachtig gebeeldhouwde steenreliëf: een groot wapen, bekroond met een kroon; het geheel is geflankeerd door twee leeuwen, alles is omlijst met vele spreukbanden.

Ook is hier helaas een zeer slechte biotoop: er groeien veel bomen hoog tot aan de kap, zelfs de wieken hebben niet eens ruimte om te kunnen draaien.

Dat was het dan mijn artikel en ik fietste weer verder bij guur weer via Emmen en Assen naar huis. Veroorzaakt door diezelfde weertype is een roede afgeknakt van de molen "Aeolus" te Oldehove.

M.E.v.D.

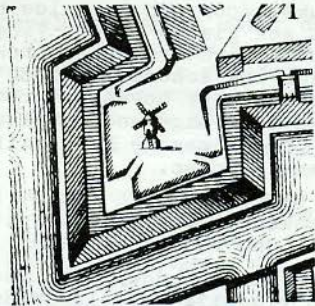
De standermolen van de „fortresse” Bourtange

door G.S. Koeman-Poel
Oude Wallen 1
9545 PN Bourtange.

In ondoorgrondelijk duister bleef verborgen de juiste bouwdatum van de eerste walmolen in het kleine fort Bourtange. Een ongedateerde plattegrond uit het Koninklijk Huisarchief geeft op één der bastions een kruisje aan. Misschien een aanduiding, dat daar al in de jongste dagen van de vesting een molen stond (1)*. (Bourtange werd opgeworpen in 1593). Het lijkt geen overdreven voorstelling van zaken. Geen garnizoen kon het stellen zonder dagelijks brood. Gebakken uit meel dat eens als graan naar de molen werd gebracht. Zelfs het leger te velde voerde molens mee. Op wagens geplaatste maalapparatuur, dat zeer waarschijnlijk uit handmolens zal hebben bestaan.

Het jaar 1619 gaf meer zekerheid voor de eerste walmolen van het kleine maar toch zo sterke fort Bourtange. In de lente-maand van dat jaar 1619, toen het twaalfjarig bestand in de 80-jarige oorlog met Spanje, een tweede lustrum kon vieren, tekende ingenieur Schoner een kaart. Deze ingenieur van de schansen in Westerwoldingerland, maakte een plattegrond van de sterkte Bourtange, waarop duidelijk de vormen van een standermolen waren te onderkennen (2).

Links van de Friesche Poort, sloegen wieken gaten in de lucht boven één der 'dwingers' (= bastion), Wieken van een standermolen, groot en stoer in zijn contouren. De oudste vertegenwoordiger van de windkorenmolens in Nederland. Het grote vierkante molenhuis kon in zijn geheel om de zware houten spil (standerd) draaien. Het molenhuis was aan voren achterzijde smaller dan aan de zij-kanten. Deze bouwwijze was om zo weinig mogelijk wind op de molenkast te vangen. Tegelijkertijd was het een vernuftige vinding, om binnen zo veel mogelijk ruimte te houden. Vanzelfsprekend diende het draaien van de molen om het wiekenkruis recht op de wind te zetten. Zware dubbele schoren en kruisbalken op gemetselde teerlingen droegen de standerd en hielden de molen recht oftwel verticaal. Binnenin het molenhuis vond men een eenvoudig maalwerk. Houten tandraderen, die vanaf de wiekenas twee verticale assen aandreven. Als de bolle wind het wiekenkruis liet zwaaien, knarste binnen het hout van de tandwielen en assen. Men hoorde het plezierige geluid van draaiende stenen in hun maalstoelen. Het maalwerk was verdeeld over twee verdiepingen.



Op een oude kaart van Bourtange is duidelijk een standermolen te zien. (detail)

*) Deze cijfers verwijst men naar het achterin opgenomen register.

Eén maalstoel op boven- en onderzolder. Hoog stond de molen óp het zware onderwerk. Om de wieken, die een bepaalde lengte hadden, hoog door de wind te laten gaan. Wieken, die dusdanig omheind moesten zijn, dat 'noch mens, noch beest' daarvan last of hinder ondervonden (3).

Open standerdmolen

Een open standerdmolen stond op de 'molendwinger' van Bourtange, de eenvoudigste in haar soort. Onbeschermd tegen weer en wind, waren de dragende schoren en kruisbalken. Breed was de eikenhouten trap, die naar een balkonachtige uitbouw voerde. Daar ook was de deur om het molenhuis binnen te gaan. Boven die deur een vierkant luik. Voor het gat waardoor het graan naar binnen ging. Luiwerk aan de top van de achterzijde. Om al naar gelang, de zakken met inhoud te hijsen of te vieren.

In de zijanten van het molenhuis gaten, die met luikjes afgesloten konden worden. Het waarschuwingssysteem voor de molenaar. Ging de wind door de gaten spelen, dan hoorde de mulder het zekere teken, dat de wind van richting was veranderd en de molen opnieuw in de wind gezet moest worden. Daarna hernamen de wieken hun eendere gang en maalden de stenen weer voort in hun houten kuip. Draaiden de 'lopers weer over de liggers'.

Bijzonder was de molen op de 'Capitale wal', van Bourtange wel. Een bolgebogen kap met verticale planken aan de voorzijde kwam bij open standerdmolens niet zo veel voor. Vanwege de overstekende kap was er geen afzonderlijke takelluifeltje. Ook dat was niet alledaags bij molens van dit type. De twee houten roeden zeilden door de wind met een gevluucht van 17,50 mtr. Tweeëntwintig heklatten aan de wieken elk, die met volle zeilen voor een vrolijk geluid maakten in de wind.

Rosmolen

De molen op de 'dwinger' kreeg een buurman in de vorm van een rosmolen. Proviantmeester Keimpo Amama ontving op 13 juli 1627 een gelasting van Gedeputeerden van Stad en Lande, een 'ros ofte hantmeule', in gereedheid te brengen (4).

In een dergelijk bouwwerk zoude een paard de zware 'lopende' stenen over de 'ligger'. Stenen, waartussen vaak oliehoudende zaden werden fijngeperst. Twee stenen, die in een zogenaamde 'kollergang' rollen en wrijvend over verschillende soorten zaden gingen. Zo de olie persten, die in het dagelijks leven, ook dat van een garnizoen onontbeerlijk waren. Al was het alleen maar om de 'snotneuzen' als verlichting te kunnen laten branden.

Het leegstaande 'logement' (officiërswooning) van Vaandrig Coenders, kreeg nieuwe bewoners toen de tijdrekening het jaar 1634 voorhield. Een belastinggaarder nam er toen zijn intrek en wel de 'chercher', Henrick Alcken (5). De 'chercher' was aangesteld als ambtenaar ter inning van de 'impost' (belasting) op het gemaal. Nooit erg vriendelijk aangekeken, werd deze ambtenaar ook nog allerwege aangeduid als de 'sarrie'. Belasting betalen lag begrijpelijkerwijs nooit erg gunstig bij wie ook, maar de 'sarrie's' bij de windkorenmolens in Groningerland hadden al een heel slechte naam. Ze woonden meestal vlakbij de molen en hadden vandaaruit een directe blik op alles wat gebeurde rond het maalbedrijf.

Belasting

Ontduiken van de belasting op het gemaal was derhalve een vrijwel onmogelijke zaak. Er lag vrij veel druk op het malen van graan tot meel. Een mud tarwe of masteluin (= een mengsel van tarwe en rogge) vereiste zelfs 24 stuivers maalbelasting. Voor een mud rogge ter maling aangeboden was tien stuivers belasting een normale zaak. Graan, tot veevoeder verwerkt werd iets minder hoog aangeslagen. Daar stond tegenover, dat de 'sarrie' daar dan wel een houten lepel vol zand doorheen roerde. Daarmee was het voor menselijke consumptie onmogelijk gemaakt. Over deze ongeziene en graag ontbeerde gast op de molens ontstond een alles zeggend rijmpje:

'De bakker, de mulder en de sarrie'
't Is aalmoal ain pakkellarrie'.

De huizen, waarin de 'sarrie's' woonden, stonden ook al in een kwade reuk. In de volksmond werden ze smalend tot 'hut' verklaard (6).

Zo werd in de vesting Bourtange het 'officierslogement' van Vaandrig Coenders in het jaar 1634 tot nederige 'sarrieshut' verlaagd. Toch werd op molesteren of overlast de 'sarrie' aangedaan een boete gesteld van 100 Carolusgulden. Hoe ook met lede ogen gezien, de belastinggaarder was hierdoor toch enigszins beschermd. Van de molenaars en hun knechten werd ter voorkoming van ontduiken der vermaledijde belasting een eed gevorderd. Op niet nakomen van die eed bestond een niet geringe strafmaatregel. Een straf, die zelfs geseling en verbanning tot gevolg kon hebben.

Eedt voor de moolenaers ende haere knechten

'Ick loove ende sweere dat ick geen coorn oft graenen noch door yemandt van mejn hujsgesinde / het sij Vrouwe / kinderen oft dienstleeden, noch door yemandt anders, mejns wetens, opt ofte onder de Molen, ofte oock in mejn hujs, schuyre, stallen ofte plaetse wil ontfangen ofte laeten brengen, sonder dat mej daervan door den Chercher, sal seijn getoont een briefken ofte Cedulle geteijkent van den Collecteur van de voorschreven impost, inhoudende wat ende hoeveel Coren ter Molen wordt gebrocht, op welcken Briefken ofte Cedulle ick niet meer als eenmael Coren op ofte onder de Molen ofte in mejn hujs / stal / schuyre, ofte plaetse wil nemen, ofte nemen laeten, ofte meer als eene reijs / ofte oock anders als dat selve Cooren daer op wil laeten maelen ofte laeten maelen'.
'Soo waer helpe mej Godt Almachtich'.

Verkoop

De molen op de 'dwinger' maalde ondertussen lustig voort en werd vervolgens een oud versleten akte van 21 mei 1655 verkocht. Ingezet op 'tweedujsent-vijffhondert' gulden door visiteurs van de Raad van State. Er bleef na 'affslach' vijftienhonderd gulden over voor de trotse stander op de vestingwal. Dat was wat er voor betaald werd door een heerschapp, die de akte als 'Heere Robberts' tekende (8).

Jaar na jaar wentelden de wieken weer voort. In 1665, toen de furie van de Münsterse bisschop (Bernhard von Galen) en diens

oorlogzuchtige karakter het Groningerland teisterde en het water golfde over de inundatiegebieden rondom het fort, had de molen inmiddels een andere eigenaar gehad (9).

Commandeur Amama diende toen een verzoek in bij de Raad van State. Hij wilde graag gemachtigd worden om de 'meule staende op deese schanse, en toebehoort hebbende aen de convooijmeester Sijverdinck in staet ende ganckbaer', te houden. En dat wel ten dienste van het garnizoen 'ende proffijte daarvan aff coomende aende erfgenaemen te laeten volgen' (10).

Reparatie's

Alles wat draaide was immer aan slijtage onderhevig. Zo ook de walmolen, die in 1704 aan een nieuwe houten as toe was. Zwaar en degelijk was het eikenhout van de nieuwe as, die van toen af het wiekenkruis liet rondzwaaien (11).

Buurman rosmolen kreeg vier jaar later een opknapbeurt. Alles wat vergaan of verbroken was, werd daar vernieuwd. 'Soodat die meulle bij tijdt van noot kan gebruykt worde' (12). Het bestek van onderhoud aan de 'coornwintmeulle in de fortresse Bourtang' maakte gewag van het feit, dat 'die aanneemer alles wel sal hebbente repareeren'. Op de roep van de 'meulman' had de aanneemer zich spoorlags naar de molen te spoeden teneinde daar de zaak 'bequaem' te laten draaien. Maar met de 'touwen ende seijlen sal hij niet van doen hebben', zo liet het bestek uit 1708 weten. Dat gegeven bleef in de daarop volgende jaren van kracht. Het bleek een regeling die tot tevredenheid leidde (13).

Het jaar 1744 bracht extra kosten mee voor de 'moolman' Claas Maasse. Die in zijn moeilijkheden een tegemoetkoming ontving groot f 30,- van Gedeputeerde Staten. Hetgeen niet wegnam dat 'moolman' Maasse in de zorgen bleef zitten en een half jaar later een lening moest sluiten bij de kerkeraad van Bourtange. Een lening die 'veertigh carolusguldens' bedroeg. Een voor die tijd waarschijnlijk zware last (14).

Het werd 1757 en Commandant Upmeijer, stelde een 'request' op voor de Gedeputeerden. De inhoud daarvan luidde:

'Dat de alhier sijnde wintmoolen soodanig door onmagt en onvermoogen van den moolenaer in verval is geraekt / dat den herstel volgens eener desverstaende timmerbaes soude moeten kostte eene somme van Circae 565 guldens deshalven versogte weij hier omtrent eenige ordere geliefd en te stellen tot ganckbaer houden van meergemelde moolle alsoo het guarnisoen daer aen ten uitersten geleegeen was soo wel als de verdere inwoonders deeser vesting. Weij hebben 't voornoemde request / gestelt in handen van den Directeur Vonck ten eijnde het selve te examineeren en vervolgens U. Edele. Moogende nae de gedaene najaers Visitatie hier op omstandig te berigten. De Copia vant voorschreevene Request brengen hierneffens ter deliberatie van U. Edele over' (15).

Het bleek het voorspel tot een bijzonder grote reparatie. De standerd op het bastion had er ongeveer anderhalve eeuw opzitten, toen in 1757 het bouwwerk voor 't grootste deel werd vernieuwd (16). Weer werd (1777) een nieuw bestek van onderhoud gemaakt, waarbij de werkzaamheden van de aannemer werden uitge-

breid.

'De onderhoudinghe sal bestaen in het repareeren en digt-houden van den Kap en buitenbekleedinghe, de trappens, touwerk, Seijlen met derselver leijktouen ende Swigtleijnen, hecken van de Roeden, Steene pijlaeren onder het krujswerk en verdere kleijnigtheeden: dog tot het vernieuwen van den Stander, krujsbalken, Schooren, onder als booven Steenen met derselver ijserwerk, kuyjp, as, Roeden, kamrad, lantaern, Vang of praam, wintpeul, Steen en ijserbalk opstaende solders en verdere kostbaere reparatieën sal den aenneemer uijt hoofde van dit bestek duijdelijck geëxprimeert Sijn' (17).

Een jaar na het geredkomen van het nieuwe bestek was er weer werk aan de molen.

'Sal den booven moolenstein door den aenneemer vernieuwt moeten worden, van Deugt, groote en Dikte als in den moolen gevoeglijck geplaetst sal kunnen worden / en den teegenswoordige boovensteen sal onder gelegd worden, beijde nae de kunst en door een kundig persoon gelegd, gekerft en gebilt, ende soo spoedig affgedaen als moogelijck is, teneijnde de moolen niet lang behoefte stille staen (18).

Er is in 1783 sprake van 'het leveren en leggen van eenen nieuwe Halssteen in 's "landskoornwintmoolen alhier". Een halssteen 'van den beste in seijn soort, die te bekomen is. Sonder eenige gebreecken, wel kantig gehackt en precies naer de rondte der As uijtgeholt en naer de kunst gelegd, tusschen de noodige nieuwe keermantjes naer den eisch van sulck werk op den Windpeul bevestigd, en daer en booven, voor het uijtwijcken noch met eene suffisanten ijseren, om den Steen wel digt gesloten band, die met vuuren van genoegsaeme lengte op den voorseijde windpeul moet worden vastgenaagelt, voorsien; bleyvende alle toevallen door onvoorsichtigheit ofte onagtsaemheit bij het leggen en inbrengen van deesen Halssteen aen den Moolen veroorsaekt voor reekening en ten laste van den aenneemer, en moet dit werk compleet binen de tijdt van veertien daagen nae ingekoomen approbaetie van Haar Edele Moogende weesen affgedaen, tot volle genoegen van den Directeur ofte Ingenieur bij verbeurte van twee guldens voor iederen dagh naewerken, en sulcks alles voor eene Somma van Veertigh guldens eens; welke penninghen hem bij ampliatio van het Laatste te vervallen termeijn van seijn onderhoudwerk sullen worden voldaan naedat hij van den Directeur ofte Ingenieur de vereischte attestatio sal hebben bekoomen' (19).

Boele Eggens, de aannemer deed zijn werk naar volle tevredenheid en binnen de gestelde termijn, zo leert een akte uit 1783 (20).

(wordt vervolgd).

Register van bronnen.

1. Archief Johan Maurits van Nassau-Siegen (1604-1679), ongedateerde plattegrond (voor 1619, in 1619 werd de tot dan bestaande onderwal in het profiel der hoofdwal opgenomen), Inv. 3. nr. 1476 Kon. Huisarchief.

2. Plattegrond Bourtange 1619, getekend door ingenieur Schoner. Inv. nr. V.T.H. 3740, Alg. Rijksarchief.
3. 'Molens', door ir. F. Stokhuyzen.
4. Archief Staten v. Stad en Lande, inv.nr. 122/blz. 99.
5. Archief Staten v. Stad en Lande, inv.nr. 124/blz. 834.
6. Groninger Encyclopedie dl. 2, door K. ter Laan: onder Chercher, Groningsche Volksalmanak voor het jaar 1927, blz. 169-173.
7. Zie noot 6, blz. 171.
8. Archief Raad van State; inv.nr. 1661, jaren 1654/55. Algemeen Rijksarchief.
9. Zie noot 8, inv.nr. 1664.
10. Zie noot 9.
11. Inv.nr. Gp 2⁴; Rijksarchief Provincie Friesland.
12. Zie noot 11, jaar 1708.
13. Archief Staten v. Stad en Lande, inv.nr. 757.
14. Rechttelijkarchief, inv.nr. VI cc.
15. Archief Raad van State, inv.nr. 1694 fo 10, verbaal van het jaar 1757.
16. Inv.nr. Gp 2⁴, jaar 1777, Rijksarchief Provincie Friesland.
17. Zie noot 16.
18. Zie noot 16, jaar 1778.
19. Zie noot 16, jaar 1783.
20. Zie noot 16, jaar 1783.

Molenpostzegels

Van Oostduitse vrienden kreeg ik toevallig net als in 'Molennieuws' nr. 98, ook heel fraai gekleurde molenpostzegels in bezit met afbeeldingen van bestaande molens in de DDR. Het betreffen hier: stellingmolen Dabel (10), torenmolen Pahrenz (20), stellingtorenmolen Dresden-Gohlis (25) en standermolen Ballstädt (70). Allen zijn voorzien van zelfzwichting, behalve die van Pahrenz, die heeft Von Bilau-roeden. Daar ook al! De eerste twee molens hebben ook zelfkruiging.

M.E.v.D.



Over een molen-verzameling

1. We beginnen onze bespreking van nieuwe molen-uitgaven met de reeds diverse malen eerder aangekondigde serie's molenfoto's uit België van de heer A. Carré, Roy de Blicquy laan 37, 3970 Leopoldsburg, België.

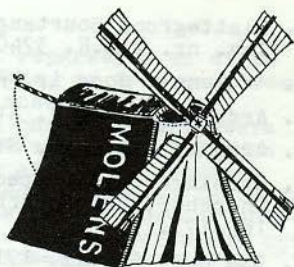
Dhr. Carré is reeds verscheidene jaren bezig het Belgisch molenbezit op de gevoelige plaat vast te leggen.

Onlangs verscheen:

Watermolens reeks XXIV, XXV, XXVI, XXVII en XXVIII.

Windmolens reeks XV en windmolenrestanten reeks XIX, elke reeks bestaande uit 10 foto's in het formaat 9 x 12 cm. (zwart/wit). De prijs per serie is 125 Bfr. en de totale portokosten dus voor al deze serie's samen is 25 Bfr.

U kunt de foto's bestellen via de Nederlandse postgirorekening naar gironummer 000-1171737-74 t.n.v. het adres bovenstaand. Vergeet u vooral niet op de girokaart en op de giro-enveloppe 'Buitenland' te vermelden.



2. Ons andere buurland West-Duitsland verrastte ons met de uitgave (in 1980) van een zeer uitvoerig ingenaaid boek met als titel "Die Wind- und Wassermühlen des Kreises und der Stadt Flensburg", geschreven door Gottfried Pöge.

Het boek heeft een formaat van 21 x 29 cm. en is volop geïllustreerd met oude afbeeldingen. Die oude afbeeldingen is het gevolg van het feit dat er nagenoeg geen enkele complete wind- of watermolen in dit deel van Duitsland (Sleeswijk-Holstein - red.) is overgebleven. Een treurige zaak dat en van de 236 wind- en watermolens nagenoeg niets meer over is.

Uit de foto's maken wij op dat de windmolens heel veel hebben geleken op onze Groninger molens, veelal met zelfwichting en heel dikwijls met zelfkruiging. Ook zijn veel portretten van de laatste mulders opgenomen. Het boek besluit met een pagina afbeeldingen van molens op postzegels uit de gehele wereld en de keerzijde van deze pagina bevat afbeeldingen van papiergeld met molenmotieven.

Het boek bevat 232 pag's en is leverbaar bij de fa. Gijsbers & van Loon te Arnhem, postbus 396, tel.nr. 085-424421. De prijs is tegen dagkoers. Wij betaalden op 1 december j.l. incl. portokosten f 37,02.

3. Het Groninger Molenboek.

Na 23 jaar is het dan zo ver! Het Groninger Molenboek nr. 2 is uit. Velen hebben er reikhalzend naar uitgezien! Jarenlang heeft men er om gevraagd en nu ligt het dan voor ons.

Het wachten is echter wel beloofd geworden. Het is een schitterend boek met een schat aan gegevens met duidelijke zw/w foto's. Sinds de eerste druk uit 1958 zijn er in het Groningerland 19 molens door sloop of brand verloren gegaan, waar tegenover 1 nieuw gebouwde molen staat (Bourtange).

Het boek begint met een hoofdstuk over de verschillende typen molens, die in deze provincie hebben bestaan, geïllustreerd

met oude en nieuwe opnames, hierbij ook een beschrijving met schetsen van de zelfwichting en -kruiing. Een fraai hoofdstuk met prachtige oude foto's is gewijd aan diverse industrie-molens, gevolgd door een artikel over watermolens. Vervolgens een opgave van de aantallen molens per gemeente en wat daarbij kwam, alsmede wat sinds 1940 verdween. Tenslotte een uitgebreide opgave van alle restauraties, aankoop door gemeenten, stichtingen enz., dit aangevuld met een hoofdstuk van ir. J.C. Hoornenborg met als titel: Molenbehoud, ook voor onze veiligheid.

Op pag. 90 e.v. schrijft H. Weerheym een geïll. artikel over de Grunneger Pelmeulen. Jammer is hierbij dat een bijgevoegde schets verkeerd om werd geplaatst.

Verder vindt men in het boek nog iets over belasting op het ge-maal, assurantie van de molens. Een hoofdstuk over de molenmakers. Een verklaring van molentermen en molen-routes door de provincie. Zeer lezenswaardig, nog altijd in het zg. voorgeedeelte van het boek is het hoofdstuk - volop geïllustreerd - van de opgave van verdwenen molens tussen 1949 en 1981.

En dan tenslotte volgt de beschrijving van 82 bestaande molens. Aanmerkelijk uitgebreider dan in de eerste druk en wat wij erg prettig vinden is dat voor elke molen één pagina is uitgetrokken. Van dit toch zo handige systeem zijn andere provinciale molen-boeken helaas afgestapt. Dit boek is voor onze leden, maar ook voor hen niet alleen, onmisbaar, werkelijk een "must".

Wij besluiten hiermee u nog wat zakelijke gegevens te verstrekken: Het is in linnen gebonden en is geschreven door B. van der Veen Czn., met medewerking van ir. J.C. Hoornenborg, B. Jongsma, Dr. F.E. Nijdam en Hans Weerheym.

Het is uitgegeven door Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis b.v. te Groningen. Afm. 22 x 26,5 cm., 270 pagina's en 2 uitslaande kaarten. Prijs f 45,- en verkrijgbaar in elke goede boekhandel.

4. Een zo op het oog allercharmantst boekje met mulderversjes kregen wij in handen. Het is geschreven (samengesteld) door Piet Terlouw en Dick van de Pol. De titel luidt "Onze molens - Mulderversjes". Afm. 10,5 x 17 cm. Uitgave Zomer en Keuning Boeken B.V. te Ede - 32 pag's., geïllustreerd met lieve tekeningetjes die o.i. echter met te felle kleuren zijn afgedrukt. In het gehele boekje zijn slechts 17 versjes opgenomen, alsmede de beschrijvingen van 13 verschillende typen molens. E.e.a. is wel heel summier. Het is verkrijgbaar bij de boekhandel voor ca. f 9,-.

5. Tijdens de officiële opening van de korenmolen-grondzeiler te Kropswolde door burgemeester Amerika van Hoogezand-Sappemeer werd ons een uitgave van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, een lesbrief ter hand gesteld, met als titel "Het Ambacht van de Korenmolenaar". 16 pag's en zeer interessant geïllustreerd. De tekst bestaat uit de volgende hoofdstukken: 1. Molens, voor het mooi of om mee te werken? 2. Molens in soorten en maten. 3. Het werktuig van de molenaar. 4. Het werk van de molenaar. 5. Het produkt van de molen. 6. Wind- en watermolens: werktuigen van tijd. 7. Molenaar: een vak met meesters, gezellen en leerlingen.

Het boekje is verkrijgbaar bij de Stichting Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, postbus 3086, 3101 EB Schiedam.

Omdat wij het boekje gratis ontvingen, kunnen wij onze lezers de prijs niet meedelen.

6. De boekjes in de serie "Molens in oude ansichten" verscheen en verschijnen de laatste jaren met de regelmaat van de klok. Omdat onmiddellijke aanschaf van deze toch niet zo goedkope boekjes een te grote aanslag zou betekenen op onze portemonnee, krijgen wij deze boekjes mondjesmaat in handen, een verjaardag of sinterklaas is dan een gelegenheid om nog weer eens een exemplaar in handen te krijgen.

In 1980 al verscheen "Molens in Noord-Holland in oude ansichten" het werd samengesteld door drs. H.A. Visser uit Papendrecht. Er staan 155 afbeeldingen in van meerendeels verdwenen molens. De kwaliteit van de foto's is over het algemeen zeer goed en dat kan ook gezegd worden van de bijbehorende teksten. Van de molens in de Zaanstreek heeft de samensteller slechts weinig opgenomen en wij vinden dat juist, immers over de Zaanse molens verschenen eerder al twee aparte boekjes in deze serie. Een liefhebber van molens kan door het kopen van al deze boekjes een enorme verzameling aan verdwenen en bestaande molens opbouwen. Een verzamelaar die echter zelf echte oude ansichten verzamelt zal de afbeeldingen maar zeer surrogaat vinden. Van de echte kaart gaat een charme uit, die nimmer in een boekje, of nadruk, is te vangen.

Wel heeft de verzamelaar veel nuttigs aan de gegevens van de diverse molens. Hij kan deze gebruiken ter vervolmaking van zijn eigen verzameling. Het besproken boekje is nog volop bij boekhandel en uitgever Europese Bibliotheek te Zaltbommel verkrijgbaar. De prijs is f 32,50.

7. Bij dezelfde uitgever verscheen in 1981 "Molens in Friesland in oude ansichten", een concurrerend voor het in 1977 verschenen "Langs oude Friese windmolens", van G.D. Wijnja. Laatstgenoemd werkje bevatte 150 afbeeldingen voor de prijs van f 19,- en het nu voor ons liggende boekje toont ons slechts 76 foto's voor de prijs van f 30,50, een wel heel groot prijsverschil, dunkt ons. Wel moet gezegd worden dat de kwaliteit van de afbeeldingen van het dure boekje aanmerkelijk is dan die van zijn goedkopere broertje. De samenstellers van het boekje zijn D.M. Bunskoek en P. Timmermans.

U kunt het bestellen bij uw boekhandelaar.

C.E.van der Horst.

Wist u dat...

wanneer men de trein neemt van Groningen naar Baflo of Warffum, onderweg bij mooi en helder weer wel 21 molens kan tellen? Men moet wel over scherpe ogen beschikken, want sommige molens zijn moeilijk te vinden, beter is het nog als de bomen nog geen bladeren hebben. Ik zag de molens van: Noorderhoogebrug, Zuidwolde (2), Aduard, Koningslaagte, Adorp, Oldehove (2), Feerwerd, Garnwerd, Wetsinge, Westerwiltwerd, Onderdendam, Winsum (2), Middelstum, Mensingeweer, Eenrum, Den Andel, Usquert en Kantens. Alleen de 'Joenswert' en 'De Jonge Hendrik' laten hun wieken vaak door de lucht klieven. Gezien op donderdag 4 maart 1982.

Een dergelijk groot aantal molens kan men zeker niet tellen, wanneer men de trein neemt van Groningen naar Amsterdam, Den Haag of Maastricht...

M.E.v.D.

ondergetekende,

naam:

adres:

postcode:

woonplaats:

meldt zich aan als lid van de vereniging
vrienden van de groninger molens
tegen een jaarlijkse contributie van f 15,-

handtekening:

vereniging vrienden van
de groninger molens

postbus 213

9700 AE groningen



wordt ook lid!

U kunt Uw bijdrage voldoen op girorekening nummer 3866054 t.n.v.
penn.nr. van de vereniging vrienden van de groninger molens,
dhr. J. van Dijk, Maluslaan 100, Groningen.

En vindt U het jammer, deze Zelfzwichter te verknippen, dan is
een telefontje ook voldoende. U kunt ons bereiken op de nummers:
05903-1722, (U krijgt dan dhr. Dijk aan de lijn), 050-778633,
(het telefoonnummer van de penningmeester van de vereniging,
dhr. J. van Dijk).

**Wordt lid
van de
Vereniging
Vrienden
van
Groninger
Molens.**